

a vágyunk, hogy minél többen olvassák, forgassák, ismerjék meg, hogy szentségi életük gazdagodjon általa. Hogy ne csak a *sequela Christi* (Krisztus követése), hanem a *vita in Christo* (Krisztusban való élet) terén is egyre jobban elmélyedhessenek!

Dolhai Lajos: *A szentségek teológiája*, Szent István Társulat, Budapest 2021, 187 p.

Ivancsó István

Oleh Bolyuk: *Művészi fafaragás a templomokban* (Ukrajna nyugati megyéinek anyaga alapján). (Oleh Bolyuk: *Wooden sacred artefacts (as based on Ukraine's western regions)* Lviv: National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Ethnology 2020, 520 oldal, ISBN 978-966-02-9606-0. Ukrán nyelven, angol tartalomjegyzékkel.

A szisztematikus művészettörténeti kutatások kezdete óta, a XX. század elejétől a különféle témák között komoly teret nyert a szakrális enteriőr kutatása, amelyben ugyanakkor az ott hangsúlyos szerepet betöltő kép, ikon kapott érthető módon nagyobb figyelmet. Amellett, hogy még számtalan fontos kérdés maradt megválaszolatlanul a stílus, az ikonográfia, a kép és a liturgikus használat kapcsolódásával összefüggésben, mégis ez csupán egy szegmenst jelent abban a sajátos közegben, amit a templom szakrális tere jelent. A fafaragású vagy fából más technikákkal készített tárgyak széles köre mindmáig másodlagos, szűk értelemben vett néprajzi témának számít, amely kívül rekedt a művészettörténész szakma érdeklődésén. Holott szükségszerű, hogy felidézzük, a templomi tér és tárgyai eredendően mind liturgikus, mind esztétikai, művészi vonatkozásban egyetlen komplex egységet jelentettek, ez a megközelítés volna ideális mindenkor a templomi terek berendezésénél.

A megjelent könyv szerzője Oleh Boljuk, az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Etnológiai Kutatóintézetének munkatársa, a néprajztudományok doktora, a lemergi Néprajzi Múzeum munkatársa. 1995-től, azaz több mint húsz éve folyó kutatómunka keretében, több kutatási projekt vezetőjeként és terepen történő gyűjtések során nagyszámú tárgyi anyagot dokumentált és dolgozott fel. Ez a monográfia azonban egy magasabb szinten kívánja megszerezni a rendkívül sokféle korú, minőségű, hagyományú anyagot, hiszen mindenekelőtt úgy határolja körül ezt a szférát, mint olyan specifikus művészeti jelenséget, amelynek egyes összetevői sem érthetőek komplex, sokrétű megközelítés nélkül. A kutatás jelentősége abban áll, hogy nemcsak a kutatás

számára tette elérhetővé ezeket az emlékeket a publikáció révén, hanem a figyelem ráirányításával elősegíti ezen templomi tárgyak megőrzését az egyes helyszíneken, valamint az igényesebb példák, tárgyformák tovább élését teszi lehetővé, hisz mintaként is szolgálhatnak akár az oktatásban, akár az újonnan épült szakrális építmények esetében az alkotó folyamatokban.

A kutatás időbeli határait a fennmaradt emlékek határozták meg, így a monográfiái a 15. század végétől a jelenkorig készült tárgyi emlékeket vizsgálja. A címben szereplő földrajzi határokon belül a szerző kárpátaljai emlékeket is vizsgál, a szerző a történeti munkácsi püspökség templomaiban is végzett kutatást. Fontos megállapítása, hogy Ukrajna hét nyugati megyéjében a templomi berendezésre egyértelműen hatással voltak az interetnikus és interkonfeszzióális kapcsolatok, ami visszaigazolja az ikonfestészet területén régóta megfigyelt jelenséget.

A könyv hat fejezetből épül fel. Az első két fejezet (21–96. o.) részletesen bemutatja a téma eddigi ukrán szakirodalmát, a vonatkozó lengyel, szlovák és cseh irodalom adatait, áttekinti az írott, szóbeli és tárgyi forrásait, a kutatás módszertani sajátosságait. A templomi berendezés jelenségének kutatásához a szerző egy hierarchikusan felépülő rendszert állított fel, ahol négy szempont szerint vizsgálja a tárgyakat: funkció, forma, locus és idő, azaz a templomi térben elfoglalt helyük és a használatok ideje szerint is. Ezt a morfológiai rendszert a 2.1. ábrával illusztrálja a kötet végén. A harmadik fejezet (97–192. o.) a keresztény templom berendezésének általános történetébe ágyazva mutatja be a régió templomi berendezésének tárgyait és azoknak stílusváltozatait két időszakra tagolva: XVI–XIX. század eleje (3.2. alfejezet) és XIX–XXI. század eleje (3.3. alfejezet). A szerző áttekinti a faragott motívumok különféle korai és későbbi változatait, azt a folyamatot, amelyben a középkori fonat-, levélmintákat könyvgrafika hatására a flamand-renaisszansz antikizáló elemek, majd a barokk és a historizáló XIX. századi ornamensek váltják fel. A negyedik fejezet (193–238. o.) a templomi tér egyes részei szerint elemzi az ott elhelyezett tárgycsoportokat: a szentély (4.1. alfejezet), a hajó (4.2), az előcsarnok és további mellékterek elemeit (4.3): mindenekelőtt a főoltár, előkészületi asztal-szekrény, baldachin, szentségház, mellékoltárok, kléroszok, szószék. Az ötödik fejezet (239–290. o.) a templomi tárgyak morfológiájával, alaktanával foglalkozik bemutatva a nem mozdítható, statikus tárgyak templomi topográfiáját és a mozdítandó tárgyakat (analogionok, ládák, gyertyatartók, ripidionok, körmeneti ikonok és lámpások, ravatalok, azaz minden szokványos és kevésbé szokványos tárgycsoport, ami fennma-

radt a régió templomaiban), továbbá az építészeti-dekoratív elemeket. A szerző által javasolt csoportosításban egymással összefüggésben beszél az ugyanazon térrészben található tárgyakról: az Eucharisztia titkának teréhez tartozó tárgyak, az Ige terének tárgyai (pl. analogionok, tetrapodok, klérosz padok, sztaszidionok), a gyónás és bűnbánat szentségi terének szerkezetei és tárgyai, a keresztelés és tárgyszentelés tárgyi kellékei, az imádságos megemlékezés tárgyai (szentsír-szobrok, körmeneti és megemlékező ikonok, votumok), a temetési szertartás tárgyai (ravatal, álló gyertyatartók), a világítás tárgyai (a fény tere), körmeneti inszigniak, adománygyűjtő tárgyak (faperselyek, nyeles ládikák), templomi bútorok (komódok, ládák, kézmosó szekrények). A hatodik fejezet a templomi tárgyak készítésének technikáját tekinti át (291–406. o.). Bemutatja a különféle felhasznált faanyagokat, a pácolás, egyéb feldolgozás technológiai eljárásait, kitekintve a templom ácsszerkezetének készítésére is. A 6.2. alfejezet foglalkozik a tárgyak esztétikai minőségének kérdésével, a faragás, esztergálás formaképző eljárásaival, a díszítő motívumok regionális stílusával, kompozíciós sémáival. A nagy rendszerbe illesztve a számos ismert faragott tárgy mintegy többletjelentéssel gazdagodik, a mai ízlés számára sokszor túlzóan tarkának tűnő összképből kisejlik az eredeti rend logikája. Regionális körök, a XIX. századtól név szerint is ismert mesterek, számos adat teszi rendkívül tanulságos művé a könyvet, amely tankönyvként jól használható, művészeti vagy akár a teológiai képzés keretein belül.

A kötetet mellékletek sora zárja (415–497. o.). A bejárt községeket bemutató térkép, liturgikus-művészeti szómagyarázat, majd az anyag áttekintését segítő ábrák és sémák sora: a szakrális művészet rendszere (2.1. képtábla), hosszanti tengelyes, háromszakaszos, illetve a kereszthalaprajzú fatemplom berendezésének topográfiai sémája, a statikus és a mozgatható templomi tárgyak téregységek szerinti csoportosítása, tipológiai csoportok (a babinec ívformái, a bejárati ajtók és ablakformák, a kórusok formája, oltárformák (5.3.1.1. képtábla), szentségház-formák (5.3.1.2.) és további tárgytípusok. A fiatal kutatókat muzeológiai mintadokumentumok segítik (kutatóút-felmérési beszámoló, dokumentáció, múzeumi leírókarton típusok). A kutatási projektek keretében történt felmérési utak időrendi jegyzékéből megismerjük, hogy a történelmi Munkácsi püspökség kárpátaljai területén a szerző 1995-ben a volóci, az ökörmezei, a técsői és a huszti járás fatemplomait kutatta, 2005-ben a nagybereznai járás fatemplomait járta be, 2009-ben a volóci és ökörmezei járás teljes bejárását végezte el. Az így összeállt archívum nagy segítséget jelent művészettörténeti kérdések gyors tisztázásában is. A kötetet gazdag

színes illusztrációs anyag kíséri, amely igazolja, hogy a legtöbb archaikus anyaggal Kárpátalja fatemplomaiban lehet még találkozni. Etnográfusként a szerző ugyanakkor a későbbi századok, sőt a jelenkor népművészeti emlékeinek is szentel figyelmet, vizsgálva a hagyomány átalakulásának jelenségét. A monográfia így számos tanulságos következtetést megenged a művészettörténet, illetve a liturgikus térben zajló cselekmények elemzése vonatkozásban is.

Puskás Bernadett

Új vasfüggöny

A közép-európai keresztények napjainkban nem érzik jól magukat, nem látják biztosítva gyermekeik, unokáik jövőjét. *Jönnek az oroszok* című, magyarul most megjelent művében Vladimír Palko, Szlovákia volt belügyminisztere bemutatta az aggasztó jelenségeket, és tíz kitörési pontot is megjelölt. Első javaslata: ismerjük meg az igazságot, az felszabadít (Jn 8 32).

Az igazság, amivel szembe kell néznünk, az, hogy a hívő keresztényeknek ma Nyugaton nincs megfelelő politikai képviselőjük. Amerikában és Európában egy néhol akár már győztesnek tekinthető antropológiai forradalom zajlik. Gyökeresen átalakítja az ember természetéről és jogairól alkotott fogalmainkat, ezáltal sorra megdőlnék a család és a társadalom működéséhez elengedhetetlen erkölcsi alapelvek. A keresztény politikusok vagy az elvhűséget választják, vagy belesimulnak az egyre jobban szekularizálódó világba. A többség az utóbbit választotta, és ez kezdetben sikeres is volt. De a keresztény pártok sok helyen koalícióra kényszerültek, és a hatalomban maradás kedvéért eredeti elveikkel ellentétes törvényeket is megszavaztak.

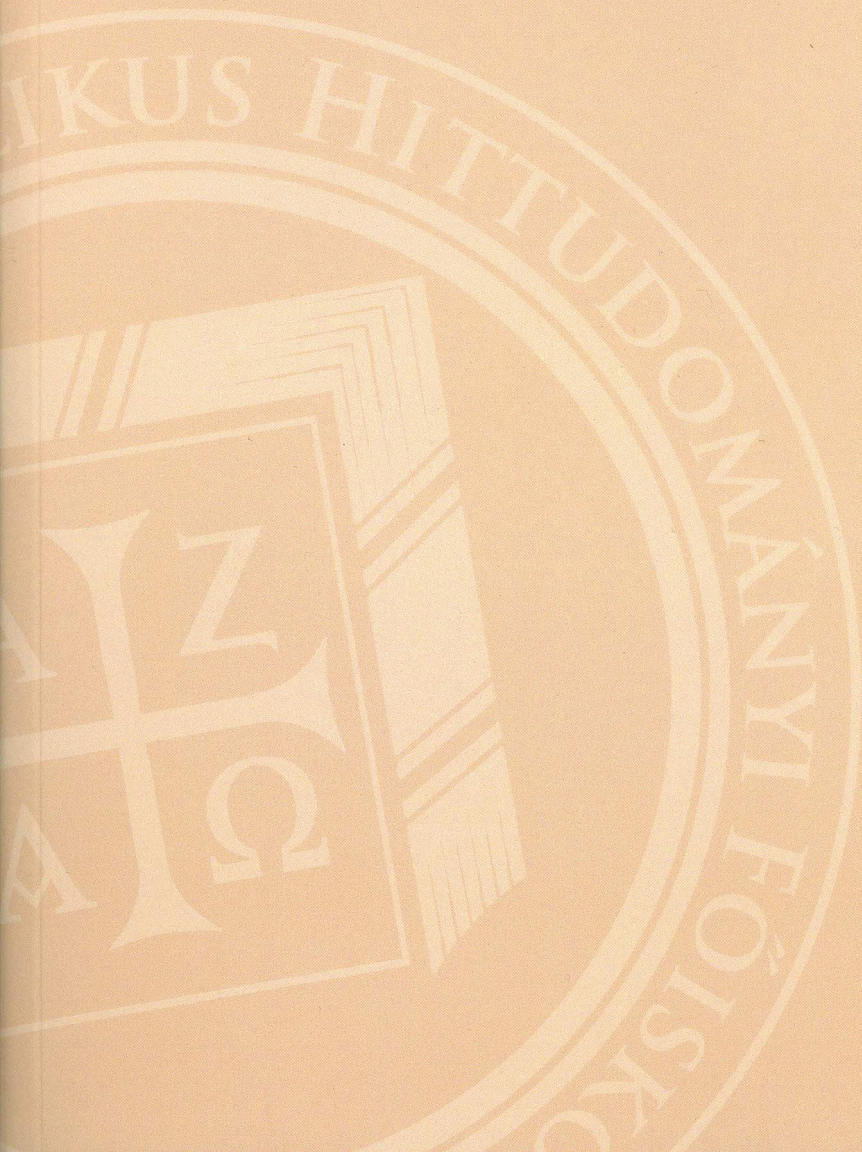
Többnyire ki is hagyták a nevükből a keresztény szót, néppártnak nevezik magukat, mint az európai kereszténydemokraták ernyőszerkezete, az Európai Néppárt is.

A név a kisebbik baj. De ma már e pártok tetteik alapján sem különböztethetők meg a többi úgynevezett centrupárttól, és ez teljes arcvesztéssel, az elszürkülés pedig szavazatvesztéssel jár: a német, az olasz, a spanyol, a portugál és a francia kereszténydemokraták mára mind ellenzékbe kerültek.

A kommunista egyházüldözésből kiszabadult Közép-Európa számára „a fejlett Nyugat” már nem példakép. Az a Nyugat, amely az ateista kommunizmussal vívott harcban még szövetségesnek látszott – figyelmez-

ATHANASIANA

53

Nyíregyháza, 2021

SZENT ATANÁZ GÖR. KAT. HITTUDOMÁNYI FŐISKOLA
INSTITUTUM SANCTO ATHANASIO NOMINATUM

ATHANASIANA

53

Nyíregyháza
2021

ATHANASIANA

a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola folyóirata

Alapítva 1995-ben

Főszerkesztő:

Ivancsó István

A szerkesztőbizottság tagjai:

Janka György, Szabó Péter, Véghseő Tamás, Vincze Krisztián

A szerkesztőség címe:

Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola

H 4400 Nyíregyháza

Bethlen G. u. 13–19.

Tel./Fax: +36/42/597-600

www.szentatanaz.hu

szentatanaz@szentatanaz.hu

Postacím:

H-4401 Nyíregyháza, Pf. 303

Felelős kiadó:

Véghseő Tamás rektor

© Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 2021

ISSN 1219-9915

Megrendelhető a fenti címek bármelyikén

Az egyes számok ára: 1.000 Ft

Tartalom

✠ Jakubinyi György: „Aki tehát megalázza magát, mint ez a gyerek, az a legnagyobb a mennyek országában” (Mt 18,4) Szentírás-magyarázata	7
Hámori Antal: Adalékok emberi jogi (alternatív) jelentésekhez (élet-, egészség-, család-, nő-, gyermek-, menekültvédelem)	15
Soltész János: Az erények teológiatörténeti vázlat a VI–XVIII. században	65
Vincze Krisztián: Hiszek... – Isten iránti érzékünk és hitünk indítékai	85
Ivancsó István: A szentek testi, lelki, szellemi hősie és példamutató küzdelme a görögkatolikus egyház liturgikus szövegei alapján	108
Ruzsa György: Az Istenszülő Pocsajivi ikonjának másolata egy budapesti magángyűjteményben	128
Puskás Bernadett: A késő középkori Kárpát-vidéki ikonosztázion tituláris ikonjai: Szent Mihály arkangyal	138

KÖNYVAJÁNLÓ

Legújabb könyvek	149
------------------------	-----

KRÓNIKA

A 2021/2022-es tanév első félévének fontosabb eseményei	169
---	-----

9 771219 991007